

Bölüm 5

ERGEN İNTİHARLARINDA RİSK FAKTÖRLERİ, UYARI SİNYALLERİ VE KORUYUCU FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ

Ertuğrul TALU¹

GİRİŞ

İntihar davranışı, hem dünyada hem de ülkemizde gün geçtikçe yoğunluğu artan önemli bir sağlık sorunu olarak varlığını sürdürmektedir. Özellikle dünyada her kırk saniyede bir ölümlle sonuçlanan bir intihar davranışı gerçekleştiği istatistiğini göz önüne alırsak bu çarpıcı istatistiksel rakamlar, durumun ciddiyeti hakkında bizlere bir fikir verebilir.

Başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere Avrupa ülkelerinin pek çoğunda; 14-25 yaş grubundaki ergenler arasında görülen intihar davranışı, kazalar ve cinayetlerin ardından üçüncü ölüm nedeni hatta bazı Avrupa ülkelerinde ise ergenlerin bir numaralı ölüm nedeni arasında sayılmaktadır (Davis & Brock, 2002; Özgüven-Devrimci & Sayıl, 2003; WHO, 2016). Diğer yandan özellikle ergenlik döneminde intihar sonucu gerçekleşen ölüm olayları “erken ölüm” olarak değerlendirilmekte, geride kalan aile üyeleri ve sevdiklerinin hayatları üzerinde önemli psiko travmatik etkilere neden olabilmektedir (Kinchin & Doran, 2017; Zhang, Tong & Zhou, 2005).

İntiharın etiyolojik faktörleri; sosyal, psikolojik ve fiziksel temelli pek çok faktörü içermektedir. Bu çalışma; özellikle 14-25 yaş arası ergenlerde görülen intihar davranışlarına ilişkin risk faktörleri, intihar uyarı sinyalleri ve koruyucu faktörlerin neler olduğunun belirlenmesi ve bu risk faktörlerinin eyleme geçirici rolünün bir bütünlük içinde ele alınıp değerlendirmesini amaçlayan literatüre dayalı bir derleme çalışmasıdır.

Aşağıda öncelikle ergenlerde intihar düşüncesi, girişimleri ve intiharın tamamlanması ile ilişkili olduğuna inanılan risk faktörlerine yer verilmiştir. Sonrasında ise ergen intiharlarındaki uyarı sinyalleri ile ergen intiharlarını önlemede koruyucu faktörlerin neler olduğuna ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

¹ Doktor Öğretim Üyesi, Ahi Evran Üniversitesi, etalu@ahievran.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-3062-6130

rin sistematik şekilde kayıt altına alınarak konuyla ilgili kapsamlı bir envanter ve veri tabanı oluşturulmalıdır.

Yine hazırlanan bu envanterler bağlamında, ergen intiharlarıyla ülke genelinde daha etkin mücadele edilebilmesi için bireysel ve psiko-sosyal koruyucu faktörleri de içine alan kapsamlı bir ergen intihar eylem planı hazırlanmalıdır.

Ayrıca ülke genelinde ergen intiharlarını, daha fazla etnik ve kültürel çeşitlilik oluşturacak şekilde göçmen ergenleri ve diğer marjinal grupları da içeren çeşitli bilimsel araştırmalar planlanmalı ve bu tarz girişimler bütçeden destek görmelidir.

Diğer yandan Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere pek çok gelişmiş ülkelerde, yıllar önce kurulmuş olan intihar önleme ve araştırma merkezleri ve vakıfların ülkemizde de kurulmasına ve sayıya artırılmalarına ihtiyaç vardır.

Yine her ilde hizmet verecek ve kolay ulaşılabilecek müstakil yapıda ergen danışma merkezlerinin kurulması ve ruh sağlığı profesyonellerinden oluşan kapsamlı bir kadroyla ergenlere ücretsiz ruh sağlığı destek ve tedavi hizmetlerinin verilmesine ihtiyaç vardır.

Psikologlara ve tüm ruh sağlığı profesyonellerine, ergen intiharlarındaki risk faktörlerinin yönetimi ve tedavisi için uygulamalı intihar müdahale becerileri eğitimi gibi hizmet içi eğitim desteklerinin verilmesi bu konuda önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Alptekin, K., Duyan, V. & Demirel. (2006). "Adıyamaında intihar girişimleri." *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 7(3), 150.
- Anderson, M., Woodward, M. & Armstrong, A. (2004). Self-harm in young people: A Perspective for mental health nursing care. *International Nursing Review*. 51, 222-228.
- Arensman, E. & Kerkhof, J.F. (1996). Classification of attempted suicide: A Review of empirical studies, 1963-1993. *Suicide life threat behav*, 26, 46-67.
- Aspahan, A.H. (2003). Reflections on the experiences and needs of adolescents who have attempted suicide: A qualitative study. *Journal of Social Work*, 39(3), 251-261.
- Aysev, A. (1992). İntihar girişimi olan çocuklarda yaşam olayları. *Kriz Dergisi*, 1(1), 17-21.
- Atasoy, N., Saraçlı, Ö. & Sankır, H. (2014). Zonguldak ilmerkezinde intihar davranışının yaygınlığı, sosyodemografik, klinik ve ailesel risk faktörlerinin belirlenmesi. Zonguldak: *Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları*, No:2, 1.Baskı.
- Bae, S., Ye, R., Chen, S., Rivers, P. A. & Singh, K. P. (2005). Risky behaviors and factors associated with suicide attempt in adolescents. *Archives of Suicide Research*, 9, 193-202.
- Baron, R.A. & Byrne, D. (2000). *Social psychology*. (9th ed.). Needham Heights, Massachusetts: A Pearson Education Company.
- Beautrais, A.L. (2000). Risk factors for suicide and attempted suicide among young people. *Aust N Z J Psychiatry*, 34, 420-436.
- Beck, A. T. & Mahoney, M. J. (1979). Schools of Thought". *American Psychologist*, 34, 93-98.
- Beck, A. T., Steer, R. A. & Brown, G. (1993). Dysfunctional attitudes and suicidal ideation in psychiatric outpatients. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 23, 11- 20.

- Berman, A.L. & Jobes, D.A. (1995). Suicide prevent to in adolescents (age 12-18). *Suicide Life Threat Behavior*, 25, 142-154.
- Biçim, H. (2015). *Emil Durkheim'in mücadelesi: bireysel olmayan bir toplumbilim nasıl oluşturulur?. IV.Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı I.*
- Brille Brahe, U.(2001). "Avrupa'da intihar girişimi epidemiyolojisi", *Kriz Dergisi*, , 9, 56.
- Brown, J. D. & Dutton, K. A. (1995). The thrill of victory the complexity of defeat: selfesteem and people's emotional reactions to success and failure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 712- 722.
- Cochran S.D. & Mays,V.M.(2000). Lifetime prevalence of suicide symptoms and affective disorders among men reporting same-sex sexual partners: *Am J Public Health*, 90,573-578.
- Coker, J. K. ve Borders, L. D. (2001). An analysis of the environmental and social factors. affecting adolescent problem-drinking. *Journal of Counseling and Development*, 79(2), 200- 209.
- Çebi, M. S.(2012).Yeniliklerin yayılmasında sosyal taklidin ve kanaat önderlerinin işlevsel önemi: gabriel tarde'in sosyal taklit teorisi açısından bir inceleme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 34, 1-18.
- Davis, J.M. & Brock, S.E.(2002). *Suicide*. In J. Sandoval (ed). Handbook of in crisis counseling, intervention, prevention in the schools, (İkinci Baskı), İçinde J. Sando va l (ed) Lawrence Erlbaum Associates Publishers, London.
- Deborah, S.(2019). Risk factors and warning signs for suicide (19 Ocak 2020 tarihinde <https://www.psychologytoday.com/us/blog/two-takesdepression/201709/risk-factors-and-warning-signs-suicide> adresinden ulaşılmıştır).
- Diekstra,R.F.W. & Garnefski, N.(1995). On the magnitude and causality of suicidal behaviors; an international perspective, *Suicide Life-Threatening and Behaviour*, (25), 36-54.
- Dilbaz, N. (1995). "Psikiyatrik hastalarda intihar", III. Anadolu Psikiyatri Günleri Kitabı, Trabzon,169-175.
- Durak, A. & Palabiyıkoğlu, R. (1994). Beck Umutsuzluk ölçeği geçerlilik çalışması. *Kriz Dergisi*, 2(2), 311-319.
- Dutton, K. A. & Brown, J. D. (1997). Global self-esteem and specific self-views as determinants of people's reactions to success and failure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(1), 139 – 148.
- Dürü, Ç. (1999).Kaygı ve depresyon:Psikopatolojik bir bakış, *Doğu Batı Dergisi*, 2 (6), 189-194.
- Elliott, L. (2019).13 Warning Signs of Teen Suicide. (21 Nisan 2020 tarihinde <https://checkupnewsroom.com/the-warning-signs-of-teen-suicide>. Adresinden ulaşılmıştır).
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk, genç, anne-babalar*, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Engelbrech, M. C. & Van Vuuren, S, J. (2000). Three community's knowledge, attitudes and behaviour regarding suicide. *Social Work / Maatskaplike Werk*, 36(1), 44-52.
- Eskin, M. (2012). *İntihar Açıklama, Değerlendirme ve Önleme*, (2.Baskı), Ankara: HYB Yayıncılık.
- Evans, E.,Hawton, K. & Rodham, K. (2004). Factors associated with suicidal phenomena in adolescents: a systematic review of population-based studies. *Clinical Psychology Review*, 24, 957-979.
- Faulkner, A.H. & Cranston K.(1998). Correlates of same-sex sexual behavior in a random sample of massachusetts high school students, *Am J Public Health*, 88, 262-266.
- Fliege, H., Lee, J., R., Grimm, A. & Klapp, B. F.(2008). Risk factors and correlates of deliberate self-harm: a systematic review. *Journal of Psychosomatic Research*.66, 477-493.
- Garlow, S. J., Rosenberg, J., Moore, J. D., Haas, A. P., Koestner, B., Hendin, H. & Nemeroff, C. B. (2008).Depression, desperation, and suicidal ideation in college students: Results from the American Foundation for Suicide Prevention College Screening Project at Emory University. *Depression and Anxiety*, 25, 482-488.
- Gençtanırım,D.(2015).Ergen intiharlarının önlenmesi: Ekolojik bakış açısı, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*,16,(1), 151-164.
- Gidiş D, Kaya N, Çilli A.S, Özkan İ. & Şahinoğlu, U. (2000). Selçuk üniversitesi tıp fakültesi'ne intihar girişimi nedeniyle başvuran ergenlerin değerlendirilmesi. *Kriz Dergisi*, 5(1), 37-42.

- Gould, M.S. & Kramer, A. R. (2001). Youth suicide prevention. *Suicide Life Threat Behavior*, 31: 6-31.
- Gould, M.S., Fisher, P., Parides, M. Flory. & M. Shaffer, D. (1996). Psychosocial risk factors of child and adolescent completed suicide. *Arch Gen Psychiatry*, 53, 1155-1162.
- Güleç, G. (2016). "Psikiyatrik bozukluklar ve intihar". Türkiye Klinikleri. *J Psychiatry Special Topics*, 9(3), 5-21,
- Harris, E.C. & Barraclough, B. (1997). Suicide as an outcome for mental disorders. A meta-analysis. *BPsy psychiatry* 170, 205-228.
- Herrell R., Goldberg, J., True, W.R., Ramakrishnan, V., Lyons, M, Eisen, S. & Tsuang, M.T. (1999). Sexual orientation and suicidality. A co-twin control study in adult men. *Arch Gen Psychiatry*, 56, 867-874.
- Herron J, Ticehurst H, Appleby, J.L, Perry, A. & Cordingley, L. (2001) Attitudes to ward suicide prevention in front-line health staff. *Suicide Life Threat Behav*, 31, 342-347.
- Hintikka, J., Tolmunen, T., Rissanen, M.L., Honkalampi, K., Kylmä, J. & Laukkanen, E. (2009). Mental disorders in self-cutting adolescents. *Journal of Adolescent Health*. 44, 464-467.
- Hirsch, J. K. & Ellis, J. B. (1996). Differences in life stress and reasons for living among college suicide ideators and non-ideators. *College Student Journal*, 30, 377-386.
- Houston, K., Hawton, K. & Sheppard, R. (2001). Suicide in young people aged 15-24: A Psychological autopsy study. *Journal of Affective Disorders*, 63, 159-170.
- Hurley, K. (2018). Children and suicide: Are there red flags to look for? (19 Nisan 2020 tarihinde <https://www.com.net/children-and-suicide> adresinden ulaşılmıştır).
- Joiner, T.E. & Rudd, M.D. (1995). Negative attributional style for interpersonal events and the occurrence of severe interpersonal disruptions as predictors of self-reported suicidal ideation. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 25, 297-304.
- Johnson, L. A. & Parsons, M. E. (2012). Adolescent suicide prevention in a school setting use of a Gatekeeper program. (26 Mayıs 2020 tarihinde <http://www.sagepub.com/JournalsPermissions.nav> adresinden ulaşılmıştır).
- Kaplan, V.A. & Sadock, B. (2005). *Klinik psikiyatri*, Bölüm 30: Psikiyatrik Acil Durumlar, İntihar, 2. baskı, 389-396.
- Kaslow, N. (2016). Teen Suicides: What are the risk factors? (21 Mayıs tarihinde 2020. <https://childmind.org/article/teen-suicides-risk-factors/> adresinden ulaşılmıştır).
- Kayadelen, H. (2016). Trans intihar deneyimleri ve buna sebep olan durumlar üzerine ön çalışma örneği, *Kaos Dergisi*, 149, 49-58.
- King, R. A., Schwab-Stone, M. & Flisher, A.J. (2001). Psychosocial and risk behavior correlates of youth suicide attempts and suicidal ideation. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. 2001; 40(7), 837-846.
- Kinchin, I. & Doran, C.M. (2017). The Economic cost of suicide and non-fatal suicide behavior in the Australian workforce and the potential impact of a workplace suicide prevention strategy. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 14, 347.
- Kocabaş, Ö., Kavaklı T., Ecevit Ç., Aydoğan, A., Sun, F. & Karaca, D.T. (2004). Çocukluk çağı intihar girişimleri. *Ege Pediatri Bülteni*. 11 (2), 119-124.
- Kozatepe, E. (2015). *İntihar ve intihara teşebbüs yöntemleri yöntemleri, nedenleri ve çözüm yolları*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Larson, R.W., Wilson, S. & Mortimer, J.T. (2002). Conclusions Adolescents' preparation for the future. *Journal of Research on Adolescence*, 12(1), 159-166.
- Mangnall, J. ve Yurkovich, E. (2008). A Literature review of deliberate self-harm. *Perspectives in Psychiatric Care*, 44, 175-184.
- Mashego, T.A.B, Peltzer, K., Williamson, G. & Setwaba M. (2003). Suicide prevention: recognition and intervention for suicidal learners in school Pretoria: *Health Behaviour Research Unit*. Pretoria.
- McBee-Strayer, S.M. & Rogers, J.R. (2002). Lesbian, gay and bisexual suicidal behavior, testing a constructivist model. *Suicide Life Threat Behavior*, 32: 272-283.
- Offer D., Kaiz M., Howard K. I. & Bennett E. S. (1998). "Emotional variables in adolescence, and their stability and contribution to the mental health of adult men: implications for early intervention strategies". *Journal of Youth and Adolescence* 27(6), 675-690.

- Özgüven-Devrimci,H. & Sayıl,I.(2003).Suicide attempts in Turkey : Results of the who euro multi-centre study of suicidal behavior. *Can J P sychiatry* 48, 324-329.
- Öztürk,O. (2004). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*, (3. Baskı). İstanbul.: Nobel Yayın Dağıtım.
- Paulson, B.L. & Everall, R.D. (2001). The teen suicide research project. *The Alberta Journal of Educational Research*, 47, 91-94.
- Paul, J.P.,Catania, J., Pollack, L., Moskowitz, J., Canchola,J., Mills,T., Binson, D. & Stall, R. (2002). Suicide attempts among gay and bisexual men: lifetime prevalence and antecedents. *Am J Public Health*, 8,1338-1345.
- Peach, L. & Reddick, T.L. (1991). Counselors can make a difference in preventing adolescent suicide. *Schcouns*. 39,107-110.
- Pelcovitz, D, Kaplan S. & Goldenberg, B. (1994). Post-traumatic stress disorder in physically abused adolescents. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*; 33,305- 12.
- Pfeffer, C.R., Klerman, G.L. Hurt, S.W. Lesser, M. Peskin, J.R. & Siefker, C.A.(1991). Suicidal children grow up: demographic and clinical risk factors for adolescent suicide attempts. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 30, 609-616.
- Pfeffer, C.R. Hurt, S.W.Kakuma, T. Peskin, J.R. Siefker, C.A. & Nagabhairava, S. (1994). Suicidal children grow up: suicidal episodes and effects of treatment duringb follow-up. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* , 33,225-230.
- Pillay , B.J. (1995). *A study of suicidal behaviour at a secondary school. In L. Schlebusch, 1943- . Suicidal behaviour 3: Proceedings of the third South African Conference on Suicidology*, 12 -13 May, Durban, South Africa.
- Pillay, A. L. ve Wassenaar, D.R. (1997). Recent Stressors and Family Satisfaction in Suicidal Adolescents in South Africa. *Journal of Adolescence*, 20, 155-162.
- Plöderl M. & Fartacek, R.(2009). Childhood gender non conformity and harassment as predictors of suicidality among gay, lesbian, bisexual and heterosexual austria. *Arch Sex Behavior*. 38,400-410.
- Rigby, K. (2000). Effects of peer victimization in schools and perceived social support on adolescent well-being *Journal of Adolescence*, 23 (1), 57-68.
- Sadock, B. & Kaplan, V.A. (2007). *Sadocks Comprehensive Textbook of Psychiatry*, (88.Baskı) Ankara: Güneş Kitabevi.
- Sansone, R. A.,Songer, D. A. ve Miller, K. A. (2005). Childhood abuse,mental healthcare utilization,self-harm behavior, and multiple psychiatric diagnoses among inpatientis with and without a borderline diagnosis. *Journal of Comprehensive Psychiatry*,46, 117-120.
- Sayı, I. (2000) *İntihar davranışı: kriz ve krize müdahale*. Sayıl, I. Berksun, O. Palabıyıkoglu, R. Özgüven, H.D. Soykan, Ç. Haran, S. Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 6, 165-178.
- Serani, D. (2017). Risk factors and warning signs for suicide how they differ and what they mean. (15.05.2020 tarihinde <https://www.psychologytoday.com/us/experts/deborah-serani-psyad-resinden-ulaşılımıştır>).
- Shane, K., Blackman, T.K. & McWhirter, K. (2019). A Parents' guide to suicide prevention. (15Mayıs 2020 tarihinde <https://www.accreditedschools.org/resources/suicide-prevention-adresinden-ulaşılımıştır>).
- Shneidman ES,(1985). *Definition of suicide*. New York: John Wiley.
- Siyez, D. M. (2005). Prevention of suicides during adolescence: A Review. *Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 12(2), 92-10.
- Smith, M., A., Segal, J. & Robinson, L.(2019). Suicide prevention.(22 Mayıs 2020 tarihinde <https://www.helpguide.org/articles/suicide-prevention/suicide-prevention.htm>.adresinden ulaşılmıştır).
- Spirito, A. & Esposito-Smythers, C. (2006). Attempted and completed suicide in adolescence. *Annual Review of Clinical Psychology*, 2, 237-266.
- Sungur, Z. (1998). *İntihar olgusunun sosyal ve demografik değişkenler açısından değerlendirilmesi ve eskişehir bölgesinde bir uygulama çalışması*. (Yüksek lisans tezi), Eskişehir Anadolu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

- Talu, E. (2019). Bir oyundan ötesi: ``mavi balina'' (the blue whale) adlı oyunun Shneidman'ın ``intihar küpü'' modeli bağlamında analizi. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(3), 1044-1078.
- Thomlison, B. (2002). *Family assessment handbook: An Introductory Practice Guide To Family Assessment and Intervention*. California: Brooks/Cole.
- Toros, F., N., Bilgin, G. Buğdaycı. & R, Şaşmaz. (2003). "Çocuk ve ergenlerde intihar girişimi ve risk faktörleri", *Adli Bilimler Dergisi*, 2,11-17.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2018). *İntihar İstatistikleri*, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları,
- Türkçapar, H.(2004). "Anksiyete bozukluğu ve depresyonun tanısall ilişkileri", *Klinik Psikiyatri*, 4, 12-16.
- Vilhjalmsson, R., Kristjansdottir, G. & Sveinbjarnardottir, E. (1998). Factors associated with suicide ideation in adults. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 33, 97- 103.
- Wilson, C. J. & Deane, F. P. (2010). Help-negation and suicidal ideation: the role of depression, anxiety, and hopelessness. *Journal of Youth Adolescence*, 39, 291- 305.
- Weber, B., Metha, A. & Nelsen, E. (1997). Relationships among multiple suicide ideation risk factors in college students. *Journal of College Student Psychotherapy*, 11, 49-64.
- World Health Organization.(2016). *Mental Health and Substance Abuse- Facts and Figures, Suicide Prevention: Emerging from Darkness*.
- World Health Organization.(1993). *Psychosocial andMental health aspects of womens health*. Genev.
- Wyman,P. A.,Brown,C.H. & Inman, J.(2008).Randomized trial of a gatekeeper program for suicide prevention: 1-year impact on secondary school staff, *Journal of Consulting Clinical Psychology*, 76(1),104-105.
- Yeğenoğlu, İ. (2015). *İntiharın anlamı, intihar ve intihara yönelik tutumlar* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri Anabilim Dalı, Aydın.
- Yılmaz, M. & Candan, F. (2018). "Oyun sanal intihar gerçek." the blue whale challenge /mavi balina" oyunu üzerinden kurulan iletişimin neden olduğu intiharlar üzerine kuramsal bir değerlendirme", *Akdeniz İletişim*, 2, 271-283.
- Yüksel, N. (2001) "İntiharın nörobiyolojisi". *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2,5-15.
- Yüksel, Ş. , Aslantaş,B., , Öztürk ,M., Bıkmaz, P. S. & Oğlağı, Z.(2017). klinikte ihmal edilen bir konu:transseksüel bireylerde intihar riski, *Arch Neuropsychiatry*.54,28-32.
- Zanarini, M. C., Frankenburg, F. R., Hennen, J., Reich, D. B. & Silk, K. R. (2006). Prediction of The 10-year course of borderline personality disorder. *Am J Psychiatry*, 163 (5), 827-832.
- Zhang, J., Tong, H. Q. & Zhou, L. (2005). The effect of bereavement due to suicide on survivors' depression:A Study of Chinese Samples. Omega,*Journal of Death and Dying*, 51, 217-227.